

Klasszikus héber nyelv 4.:

Szintaxis

BBN-HEB11-204

Koltai Kornélia, Biró Tamás

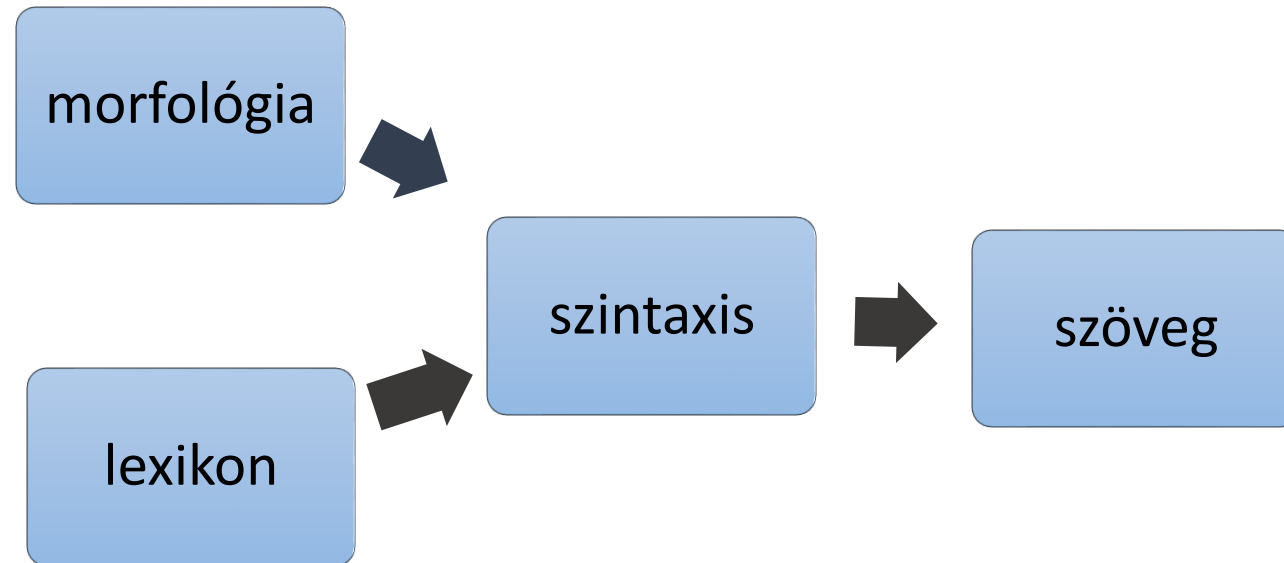
2015. október 07.

Melléknevek, névmások, előjárók:
az elsőéves tananyag ismétlése

Témaválasztás házi dolgozatra

Az óra céljai:

- Középhaladó bibliai héber nyelvtan: *a szavaktól a szövegig*

- Az elsőéves tananyag átisméltése

Forma (morfológia és szintaxis) vs. jelentés (szemantika)

Hogy eljussunk a szavak alakjától a szöveg jelentéséig:

- Adott forma, például

- előjáró nélküli főnév
- constructus-os szerkezet
- perfectumban álló ige

milyen jelentéseket fejezhet ki?

néhány forma

- Adott jelentést, például

- megszólítást
- birtokviszonyt
- jövő idő

milyen formák fejezhetnek ki?

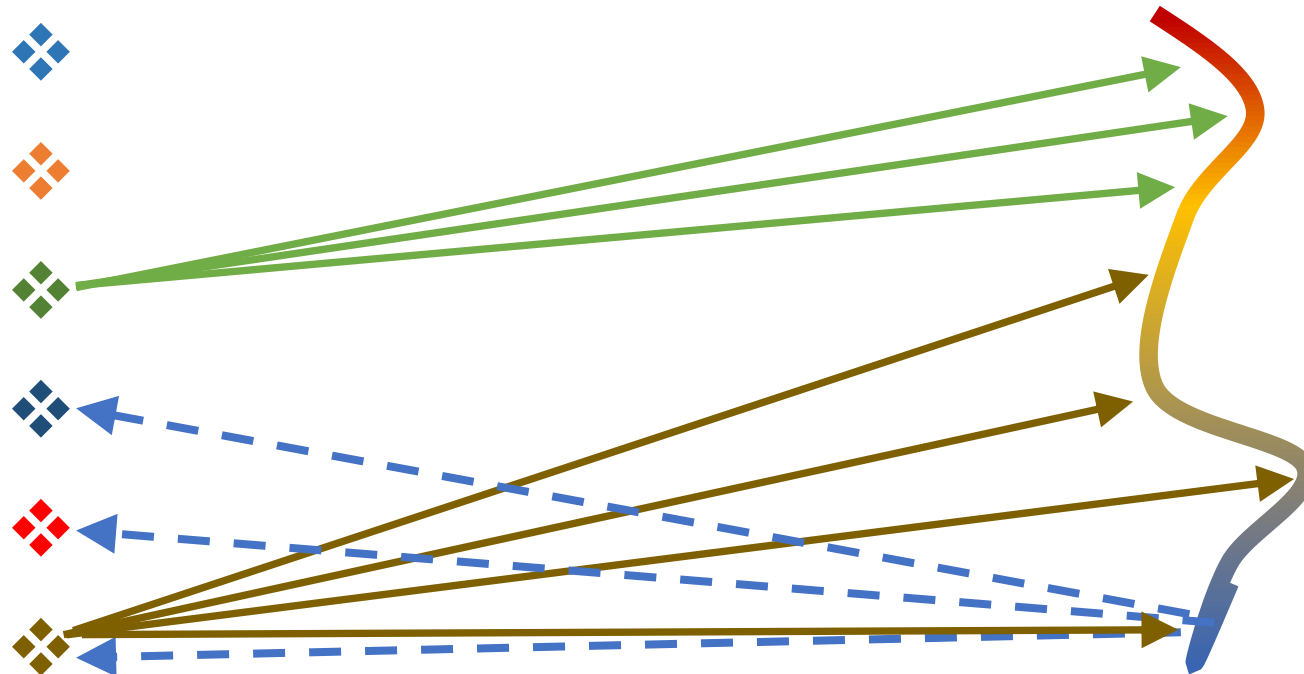
*a lehetséges jelentések
széles spektruma*

Forma (morfológia és szintaxis) vs. jelentés (szemantika)

• Adott forma

• Adott jelentést

milyen jelentéseket fejezhet ki?

milyen formák fejezhetnek ki?

Morfológia, szintaxis, szemantika

Kicsit körkörös meghatározások, de folyamatos approximációval konzisztens rendszer jön létre, amit nyelvészetnek nevezünk.

- Ige: „cselekvést, történést, létezést kifejező szófaj”
 - Ez szemantikai meghatározás, de a szemantika ritkán hivatkozik szófajokra!
 - Szintaxis: azon szavak halmaza, melyek a mondat (igei) állítmányi pozícióját betölthetik.
 - Morfológia: azon szavak halmaza, amelyeket az igei paradigma szerint ragozunk (tehát nem, szám, személy, ige, aspektus, stb. szerint – *részletek nyelvenként változhatnak*).
- Tárgy: „az a mondatrész, amely azt nevezi meg, akire vagy amire az ige által kifejezett cselekvés irányul”
 - Ez szemantikai meghatározás, de a szemantika ritkán hivatkozik szófajokra!
 - Szintaxis: az igétől függő mondattani pozíció főnevek és főnévi szó szerkezetek (de nem prepozíciós szerkezetek) számára. Például SVO nyelvekben az ige utáni pozíció.
 - Morfo-szintaxis: az ige azon kötelező vonzata, amely tárgyesetet kap (pl. magyar *-t*, proto-sémi *-a -*, névmások esetén *him*, יְהוָה, héber határozott főnév esetén יְהוָה prepozíció, stb.).

Arnold & Choi 2.1-2.3

2.1 Nominativus: az önmagában álló főnév esete

- Alany (*subject*)
- Állítmány névszói része (*predicate nominative*): állítmányi nominativus
- Vocativus
- Nominativusi absolutus (*casus pendens*)

Kiemelt főnév (főnévi szerkezet) vs. *témaismétlő névmás*

(1) *Dávid a király.* (2a) *Dávid, király vagy.* (2b) *Dávid, te vagy a király.* (3) *Dávid, ő a király.*

Módosult (másodlagos) jelentésű mondatok: *topik, fókusz, továbbá kérdés, felszólítás, óhajtás stb.*

- Alapjelentés → alapszórend (?)
- Módosított jelentés → az adott nyelv
 - nem fejezi ki nyelvi eszközzel
 - hangtani eszközökkel (hangsúly, intonáció, szünet) fejezi ki (pl. angol; írott nyelv esetén nem tudhatjuk)
 - extra morfémat használ (pl. a japán *wa* topikmarker)
 - speciális szerkezetet használ (pl. angol *cleft construction: it is X that...*)
 - módosított szórendet használ

2.2 Genitivus: a főnévhez kapcsolódó főnév esete

A constructus-os szerkezet kifejezhet:

- Possessive: birtoklás
- Relationship: családi-társadalmi viszony
- Gen. subjectivus: alanyi genitivus (1)
- Gen. objectivus: tárgyi genitivus (2)
- Attributive: jelzői használat (gen. qualitatis)
- Specifikáció: tekintethatározói genitivus
- Cause: okhatározói genitivus
- Purpose: célhatározói genitivus
- Means: eszközhatározói genitivus
- Material: anyagnév
- Measure: mennyiség
- Explicative: „magyarázó” (tulajdonnevek)
- Superlative: felsőfok

(1) Az oroszlán simogatása veszélyes.

(2) Az oroszlán simogatása veszélyes.

(1) שְׂמֵרִי *inf. constr. + főnévi birtokos szuffixum*

(2) שְׂמֵרְנִי *inf. constr. + igei tárgyi szuffixum*

A birtokviszony kifejezése a bibliai héberben

- Constructus-os szerkezet

(B.T. magánvéleménye: a szerepét a szóösszetétellel is vessük össze.)

- לְ (V.ö.: a dativus és a genitivus „közelsége” sok nyelvben, pl. a magyarban.)

הנה ראיתי בן לְישי בית הלחמי (1Sám. 16:18)

„...íme, láttam a bettlehemi Jisáj fiát/a fiát a bettlehemi Jisájnak...”

- Kései Bibliai Héber (LBH): הנה מטתו שְלִי שלמה (Énekek Éneke 3:7)

„Íme Salamon ágya / az ágy, amely Salamoné...”

Klasszikus BH *ašer* + *le...* > LBH *še...* + *le...* > rabbinikus (misnai) héber korban *šel*

2.3 Accusativus: az igéhez kapcsolódó főnév esete

- 2.3.1 Tárgy (*object*)

- Iránytárgy (*affected*)
- Eredménytárgy (*effected*)
- Belső tárgy (*internal*)
- (Fakultatív) bővítmény
- Kettős tárgy: *bár szemantikailag kifejezhet mást is, mint a hagyományos tárgy, de morfológiai-szintaktikai szempontból két vonzat is accusativus/tárgy.*

- 2.3.2 Határozói accusativus: hely, idő, mód, állapot, specifikáció, anyag, eredmény

„Bizonyíték” arra, hogy valami héberben tárgy/acc. esetben áll: תא prepozíció, ha határozott.

Arnold & Choi 2.4-2.7

2.4 Értelmező (appozíció)

- Szemben a constructus-os szerkezettel,
status absolutus (*leadword*, alaptag)
+
status absolutus (*apposition*, értelmező)
- egyeznek nemben, számban, határozottságban
- azonos szintaktikai funkció
- azonos referencia a külvilágban
- fordítás: gyakran melléknévvel vagy módosító mellékmondattal

2.4 Értelmező (appozíció)

Constructus-os szerkezet	Értelmezős szerkezet	Mellékneves szerkezet
Főnév <i>status constructus</i> -ban + Főnév <i>status absolutus</i> -ban	Főnév <i>status absolutus</i> -ban + Főnév <i>status absolutus</i> -ban	Főnév <i>status absolutus</i> -ban + Melléknév
<i>Az alaptag és a módosító nem egyezik.</i>	<i>Az alaptag és a módosító egyezik nemben, számban, határozottságban (és esetben).</i>	
<i>Az alaptag és a módosító referenciája a külvilágban: két különböző entitás.</i>	<i>Az alaptag és a módosító referenciája a külvilágban: ugyanaz az entitás, amelyet az alaptag meghatároz, és a második szó tovább „finomít” (vagy „módosít”).</i>	
A szerkezet e két entitás közötti viszonyt írja le: például birtokviszonyt birtokos jelzővel.	A két szó azonos szintaktikai funkciót tölt be a mondatban: például egyszerre alany/tárgy/stb.	A melléknév a főnév minőségjelzője.

2.4 Értelmező (appozíció)

- 2.4.1 Species: az értelmező az alaptag alkategóriája
- 2.4.2 Attributive: az értelmező az alaptag minőségjelzője
- 2.4.3 Material: az értelmező az alaptag anyagát határozza meg
- 2.4.4 Measure: az alaptag szám/mennyiség, amennyi az értelmezőből van (cf. *genitivus partitivus*)
- 2.4.5 Explicative: az alaptag az értelmező kategóriáját határozza meg

Utóbbi kettő esetén az értelmező és az alaptag sorrendje megfordulhat.

2.5 Adjectives = melléknevek

- 2.5.1 *Attributive*: jelző
egyezik nemben, számban és határozottságban
- 2.5.2 *Predicate*: állítmány
egyezik nemben, számban, de nem határozottságban
- 2.5.3 *Substantive*: főnévi használat
- 2.5.4 *Comparative*: középfok (*mi-*)
Superlative: felsőfok (*be-*)

2.6 Határozottság

- Főnév (főnévi szerkezet) BH-ben
 - határozatlan (*indefinite, indeterminate*):
nincs névelő (vagy néha *ehad/ahat* számnévvel)
 - határozott: (a) határozott névelő, (b) birtokos szuffixum,
(c) constructus-os szerkezetben, (d) tulajdonnév.
- A határozottság jelölése: nem teljesen azonos magyarral, angollal, ivrittel

2.6 Határozottság

- A határozottság jelölése: nem teljesen azonos magyarral, angollal, ivrittel
- *Referential*: a diskurzusba már beemelt (ismert) elemre hivatkozás
- *Vocative*: megszólítás
- Egyes tulajdonnevekkel
- *Solitary*: egyedi
- *Generic*: általános fogalom
- *Demonstrative*: rámutatás (*deixis*, *deiktikus* szerep)
- *Possessive*: a tulajdonosa már ismert a diskurzus során

2.7 Számnevek

- Tőszámnev (*cardinal*), sorszámnev (*ordinal*)
- Határozott és határozatlan számnevek
- Sokszorosítás (*multiplication*)
- „Szétosztás” (*distribution*)

Házi feladat

Következő órára: olvasandó + házi feladat

1. Elolvasni: 2.4-2.7 szakaszok; valamint a 3.1 szakasz.
2. Szabályos igék: az elsőéves tananyag átisméltése.

3. **A melléknév négy funkciójához 5-5 példát**

gyűjteni (olvasott bibliai szövegekből)
vagy kitalálni (ismert szókinccs felhasználásával),
egy-egy tankönyvi példa mintájára.

(Megj.: 2.5.2 csak négy példát tartalmaz, az egyik példát kétszer használhatja.)

Valamint: **keressen példákat értelmezőre** a feldolgozott szövegben.

Papíron, a tanszéki titkárságon leadva. Határidő: **hétfő** dél (12:00).

Viszlát jövő szerdán!